

"אם כסף תלווה את עמי את העני עמך" (כב, כד)

מובא בגמרא שבשעת פטירתו של האדם אין מלוין לו לא כסף ולא זהב אלא מצוות ומעשים טובים וצדקה בלבד, וזה הכוונה בפסוק "אם כסף תלווה את עמי" - אם תראה פעם שכסף מלווה את האדם לאחר מותו, באיזה כסף זה, "את העני עמך" - הכסף הזה שנתן להחיות נפש עני, כסף כזה מלווה את האדם לאחר מותו.

ילקוט האורים

א נקודל'ה

"ואלה המשפטים.. כי תקנה עבד עברי" (כא, א-ב)

למה התחילה התורה דווקא בדין עבד עברי, ועוד הרי רק בסוף פרשת יתרו נאמר לעם ישראל "ואתם תהיו לו ממלכת כהנים וגוי קדוש", ולמה לומר להם כי תקנה עבד עברי וגו', שמדבר באדם מישראל שנכשל בגניבה ומכרוהו כדי לשלם גניבתו. אלא הדין הזה ניתן להם כדי שידעו שגם לאחר שנישאו על כנפי נשרים וסגולה מכל העמים אשר מחזה אלקים יחזו, עדיין התהום פעורה תמיד לרגליהם. אל תאמין בעצמך עד יום מותך, ויתכן שיאבדו כל גדולתם ויכולים להידרדר עד עבדות. אבל גם אם ח"ו יפלו לבירא עמיקתא, עדיין מלווה אותם התורה הקדושה בכל הדרך לעזור להם לחזור לחירותם.

ספר הפרשיות

כל אלמנה ויתום לא תענון. אם ענה תענה אותו, כי אם צעוק יצעק אלי, שמוע אשמע צעקתו (כב, פס' כא-כב)

כל הביטויים בפסוק זה כפולים: ענה תענה, צעוק יצעק, שמוע אשמע. כי המענה יתום או אלמנה, גורם להם סבל כפול: מלבד העינוי הנוכחי, הם נזכרים גם באובדנם הישן וחיים אותו מחדש למשל, היתום חושב בלבו, שאילו היה כאן אביו, לא היו מתייחסים אליו כך. ולכך רומזת התורה בכפל המלים

אלשיך הקדוש

הגיליון לזכות ולבריאות אדונינו מורינו
ורבנו ר' ישכר דוב בן מרים שליט"א

"ואלה המשפטים" (כא, א)

פירש"י 'ואלה' ויי' מוסיף על הראשונים לומר מה אלו מסיני אף אלו המשפטים מסיני, לכאורה מה זה משנה אם זה מסיני או מאהל מועד, היה צריך להיות כתוב "מה אלו מהקב"ה אף אלו המשפטים מהקב"ה", אלא מתרץ החתם סופר שהתורה מדברת פה אל השופטים - שלא ירגישו את עצמם מורמים מהעם, אלא יזכרו תמיד שהתורה ניתנה על הר סיני דווקא בגלל שהיה נמוך ועניו וכך גם הם צריכים לנהוג.

חתם סופר

"אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס" (כג, א)

כאשר עומד השטן בבית דין של מעלה לקטרג על יהודי - אין מאזינים לדבריו. שהלא עד אחד הוא ופסול לעדות. אבל כאשר יהודי ניצב ומדבר רע על חברו, הרי שהוא מצטרף רח"ל לעדות יחד עם השטן ואז מענישים את היהודי שחטא. על כך מזהיר הכתוב "אל תשת ידך עם רשע", לדבר על מעשיהם הלא טובים של יהודים, שכן בכך אתה מכשיר את עונשם ומצטרף עם השטן "להיות עד חמס"...

הרה"ק רבי משה מפשעווארסק במחשבה תחילה

"מלאתך ודמעך לא תאחר" (כב, כח)

ידוע כי בקשות ותפילות המלוות בדמעות ובכי - יש ביכולתם לבקוע שערי שמים ולעלות עד לכיסא הכבוד ומפיקות רצון ממנו יתברך. כי ברית כרותה ששערי דמעות לא ננעלו, וזהו "מלאתך ודמעך" כאשר התפילה עם דמעות ובכי אז "לא תאחר" - לא תתאחר הבקשה מלהתקיים ...

של"ה בשם ר' מנחם הבבלי

"אם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני" (כא, ה)

אומר הנתיבות שלום - אם יהודי אומר "אהבתי את אדוני" - אני אוהב את הקדוש ברוך הוא, "את אשתי ואת בני" "את" - מלשון טפל (כך כתוב) כל ההנאות שבעולם הם טפל, אזי "ורצה אדוני את אוזנו במרצע" - הקדוש ברוך הוא יפתח לו את האוזניים כדי שיוכל לקבל אלוקותו יתברך ואז "ועבדו לעולם" - של הקדוש ברוך הוא.

נתיבות שלום

פירש רש"י, אמר רבן יוחנן בן זכאי אוזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב – תירצעי. אם נרצה העבד על שגנב, מדוע אינו נרצע מיד כשנמכר, ומפני מה אינו נרצע אלא אם גילה את רצונו שהוא רוצה להישאר בבית אדונו. ברם, כאשר נמכר הגנב לעבד, אין להענישו בכמה וכמה עונשים, ודי לו בעונשו אשר קיבל כאשר נמכר לשעבוד ולעבוד עבודת עבד. אמנם, אחר שכלו שנותיו והוא מגלה את דעתו, כי טוב לו בבית אדונו המתחייב בפרנסתו ובפרנסת משפחתו, הרי גילה דעתו כי מכירתו לעבד לא היתה כלל עונש עבורו, ואם כן שורת הדין נותנת להענישו בעונש אחר, ברציעתו באזנו.

חידושי מהרי"ל דיסקין

אזיס ווארט

"ורצע אדניו את אזנו במרצע (כא, ו)

אומר רש"י: אוזן זו ששמעה על סיני לא תגנוב וזה הלך וגנב תרצע, לכאורה מה אשמה האוזן אם האדם לא ציית אחר־כך למה שהיא שמעה? ברם – אמר בעל חדושי הרי"ם ז"ל - מסתבר, כי באם שלא לציית למה ששומעים, הרי מוטב יותר לא לשמוע מלכתחילה... בעד שמיעה כזו על מנת שלא לציית ראוי לרצוע את האוזן... חידושי הרי"ם

"אם אֲדַנְיֹו יִתֵּן לוֹ אִישָׁה וְיִלְדָּהּ לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת, הָאִישָׁה

וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדוֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ" (כא, ד)

במידה וגנב נמכר על ידי בית הדין עליו לעבור שיקום בבית אדוניו – הופך לעבד. האדון נותן לו שפחה כנענית ונולדים לו ילדים. בסיום ששת השנים של העבדות השפחה נשארת לאדון וכן הילדים הרכים שנולדו לעבד וכמאמר הפסוק: "וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ". לכאורה אם כל המטרה לשקם את העבד. הכיצד מתעללים בו ונותנים לו שפחה כנענית? ועוד, כבר נתת לו שפחה והיא הביאה לו ילדים – מדוע לוקחים לו את האישה והילדים?! אלא התשובה פשוטה: הקב"ה מנהל את העולם במידה כנגד מידה. העבד גנב מאדם חפץ יקר ערך – הוא בעצם ניתק מהאדם את החפץ שהוא נקשר אליו. לא פעם מדובר בחפצים שעוברים כמה דורות במשפחה, שהערך הסמנטי שלהם הוא לאין ערוך מהשווי האמתי... אותנו גנב שלא הצליח להבין מה זה לנתק אדם ממהו שהוא שייך אליו עובר כעת את התהליך בזמן השחרור. הוא נקשר לילדיו וכעת עליו להשאיר אותם בבית אדונו – מנתק אותנו הקב"ה ממה שהוא שייך אליו... עם עוגמת נפש כזו הוא חוזר להיות בן חורין בתקווה שכעת יבין שלגנוב מאדם זו חוויה לא נעימה כלל וכלל...

אמרו חז"ל כי אין כאן הכוונה להוציא עין ממש תחת העין כי אם לתת את דמי עינו שסימא. הגאון מוילנא אומר כי זה מרומז במילים "עין תחת עין", כי אחרת היה צריך לומר "עין בעד עין". וכך הוא מסביר: האותיות בא' – ב' שמתחתן האותיות ע, י, ן – הן – פ, כ, ס, והן מרכיבות את המילה "כסף" אחרי ע' בא פ', אחרי י' בא כ', אחרי ן' בא ס', בצירוף יחד יוצא המילה כסף.

הגאון מוילנא

"אם המצא תמצא בידו הגנבה... שנים ישלם" (כב ג)

פעם אחת שאלו תלמידיו של ר' יוחנן בן זכאי את רבם: מפני מה החמירה התורה עם הגנב יותר מאשר עם הגזלן? שהרי גנב משלם כפל, וגזלן שנתפס אינו משלם כפל. ענה להם ר' יוחנן בן זכאי: הגזלן שבא בגלוי, אינו מפחד לא מבני אדם ולא מהקב"ה ולכן הוא פטור. לעומתו, הגנב פוחד מבני אדם ולא מהקב"ה ולכן הוא מחויב לשלם כפליים. ר' מאיר המשיל זאת לשני בני אדם שערכו בעיר משתה, כל אחד בביתו. האחד הזמין את כל בני העיר אך לא את בני המלך. והשני לא הזמין לא את בני העיר ולא את בני המלך. שניהם זלזלו בכבוד המלך אך זה שהזמין את בני העיר ולא את בני המלך נענש יותר כי זלזל במלך יותר!... כן הוא הנמשל: לכן דווקא הגנב ישלם כפליים...

ר' יוחנן בן זכאי

ועבדתם את ה' אלקיכם, וברך את לחמך ואת מימך (כג),

(כה)

למה הפסוק מתחיל בלשון רבים - "ועבדתם", ומסיים בלשון יחיד "לחמך", "מימך", מסביר זאת בעל הטורים כך: עבודת ה' הנזכרת בתחילת הפסוק "ועבדתם וגו'", היא התפילה; ועיקר כוחה של תפילה היא ברבים, בצירוף, ולכן נקט הכתוב לשון רבים; לעומת זאת, המשך הפסוק, "וברך את לחמך וגו'", מתייחס לברכה שמעניק הקב"ה, ולעניין זה, כל אחד מקבל לפי אמות מידה מיוחדות אליו ולפי צרכיו ועניינו; ולפיכך נקט שם הכתוב לשון יחיד. ובלשונו: "אומר לשון רבים, דזו תפילת רבים שאינה נמאסת. ואמר 'וברך את לחמך' לשון יחיד, דלכל אחד ואחד מברך לפי עניינו".

בעל הטורים

הגיליון לזכות ולבריאיות אליס בת פרחיה